

23-чю ФЕВРАЛЬ -
КЪОРУЛАУЧУНУ КЮНЮ

6+

Тёппеланы
Мурат

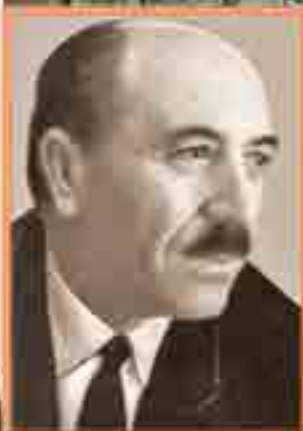
Нюор

2
2015

ISSN 0207-6543

23-чю ФЕВРАЛЬ - КЪОРУУЛАЧУНУ КЮНЮ

КЪАЙСЫН – АТА ЖУРТНУ КЪОРУУЛАЧУСУ

1941-1945

ТАУЛУ БОЛГЪАНЫМ – КЪУУАНЧЫМДЫ

Николай Тихоновха

Къазбегин суйген кибик къарт таулу,
Сюеме дуняда бар жерни,
Тауда туугъаным, болгъаным таулу –
Дайым да къууанчымдыла мени.

Ичгенме сууукъ сууун Волганы,
Мен уллу орус сууну да суйюп.
Алай анда да таулу болгъаным
Къууанчым эди, о ата юйюм!

Чувашла бла тургъанма татлы,
Къарт чуваш тютюн ичирди манга,
Белек тангым ала бла атды,
Аллыма да кеп келди хант къанга.

Кергенме Латвияны сарычач
Жашларын, ол жипкил жерлеринде
Къанымы да текдюрдюм, сууукъ, ач
Бола, урушну ал кюнлеринде.

Ол жерни ёз жерича къучакълап,
Таулу жашны анда ёлгенине
Шагъат болгъанма, тургъанма къарап
Акырын къысылгъан кезлерине.

Орёл шахарда уруш тютюню
Жатханды мени зыбыр чачыма,
Ол окоплада урушну кюню
Тийди къан жугъу болгъан башыма.

Мен шимал жолларында да бардым,
Суйдюм сабанлары кеп тюзлерин,
Анда суу ичдим, ётмек да татдым.
Алай къайда да мени кезлерим

Керюп тургъандыла Минги тауну
Акъ булутлагъа кирген тёппесин,
Къазбекни башында кюмюш къарын,
Заманла да чал этген желкесин.

Мен кенг орус жолланы да суйдюм,
Башларында булутла булгъана.
Алай къайда да бу жер юсюнде
Къууанчлай къалды таулу болгъаным.

Сюеме тюзлени кенг къууанчын,
Жырларын, тойларын да тюзлени.
Алай, исламей, къайгъымы чачып,
Тау тёппелеге чыгъардынг мени!

Жел этген жамычы! Сени къалай
Суйдюм! Акъ башлыкъ къууатлылыгъы
Ахшам аллында, тойгъа баргъанлай,
Чабып баргъаны тауда атлыны!

Таулу болгъаным – къууанчым мени,
Жеримде сыйлы хар таш, хар шаудан.
Жау сыйыралмаз бизден бу жерни,
Жау кеси айырылыр жашаудан!

1942 ж.

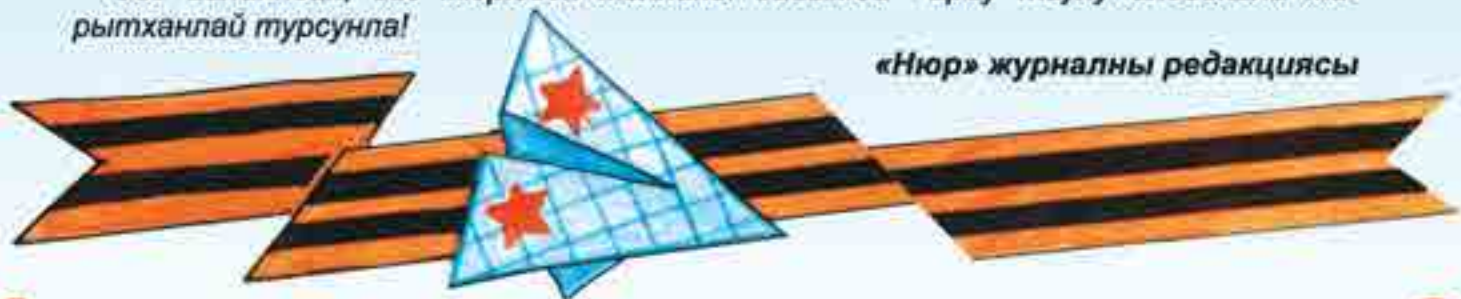
Багъалы шуёхларыбыз, жигит, ётгюр жашчыкыла! Бу айда – 23-чю февральда, бир бек алапат байрам барды – Ата журтну кьоруулаучуну кюню.

Ата журтну кьоруулагъан хар эр кишиге да бек ышангылы, сыйлы борчду. Жашау алай кьуралгъанды, кёп ёмюрлени ичинде таулу эр кишиле Беш да Тау Элибизни кьоруулай келгендиле. Аны ючюн кёп къан да тёкгендиле. Насыпха, бизни жууаш, мамыр, ишчи миллетибиз кеси бир жерге да уруш бла кирмөгенди, башха миллетни ырысхысын, жерин, жумушун да излемөгенди, кесини журтун а кьолундан келгени чакълы кьоруулагъанды. Ма сиз да, ёсюп, уллу жашла болсагъыз, журтубузну, къыралыбызны аманатын кьолугъузгъа аллыкъсыз.

Бу алапат байрам бла алгъышлай, биз сизге саулукъ, кёп игилик да тилейбиз. Аталарыгъызны атларын махтау бла айтдырырча, аналарыгъызны кьууандырырча, жуукъ-ахлуну, саулай таулу миллетибизни да ёхтемлендирирча, аллай жигит, билимли, таза ниетли адамла болуп ёсююз!

Сиз айланган, сиз жорюген жолланы дайымда ариу таулу алгъышла жарытханлай турсунла!

«Нюр» журналны редакциясы

НАРТ СОСУРУКЪНУ ТУУГЪАНЫ

Нартланы заманында суу жагъасында нартланы бир къалалары болгъанды. Аны ичинде алагъа акъыл юйретген Сатанай бийче деген бир ариу тиширыу жашагъанды. Бир кюн Сатанай суу алыргъа баргъанда, сууну экинчи жанында кьойла кюте тургъан нарт кьойчуну кёргенди. Кьойчу да ариу Сатанайны кёргенди. Ол кьойчуну эки кёзю кесине жютю кьарагъанын эслеп, Сатанай, къачып, состар ташны артына букъгъанды. Олсагъатдан сюрюучюню соймеклик сезими ташха киргенди. Ташха алайдан аны бла сабийден ауурлукъ тошгенди. Уланы, кызы болмагъан Сатанай бийче, олсагъат адамларын ийип, состар ташны къаласына келтиртгенди. Ташны бир къарангы отоугъа салдыргъанды. Тогуз ай бла тогуз кюнню сакълагъанды. Таш, акъырын-акъырын кёбе, тогуз ай бла тогуз кюн жетгенде, жарылгъанды да, андан бир топал жашчыкъ чыкъгъанды. Сатанай, ма-рап туруп, кеси аначылыкъ этгенди.

Кёк, Жер, Суу, От Тейриледен: «Сиз муну кыылыч кесмеген, окъ кирмеген, от кюйдюрмеген, жауларын хорлагъан нарт уланладан этигиз!» – деп тилеп, кесгенди киндигин.

Жети таудан шаудан суула алдырып, ауузун аны бла жуугъанды. «Жети да тауну нартлары сени аманатынгдыла, жети да тау сени анангдыла, аланы сютлери бла ауузунгу чайкъагъанма. Ала санга болушурла, не кыйынлыкъдан да сакъларла, сени алагъа аманат этеме», – дегенди.

Состар ташдан туугъан жашчыкъ ол кюн окъуна ышара-кюле башлагъанды. Аны ол заманда тюз аты Состар улу болгъанды. Ол атны анга нартла жыйылып атагъан эдиле. Артда, бара баргъанда, Сосурукъ деп кьойгъандыла. Сосурукъ тогуз айны тогуз кюннге ёсгенди. Кеси да ол бирси нартладан акъыллы, къарыулу пелиуан болгъанды. Темир ылытхынладан чалыла эшгенди, темир къангаладан чабыр, чарыкъ этип кийгенди.

Сур. Шауаланы Алиманыды,
3-чо школ

Сур. Тейпеланы Айнураныды,
18-чи школ

Сур. Кьонакьланы Алёнаныды,
18-чи школ

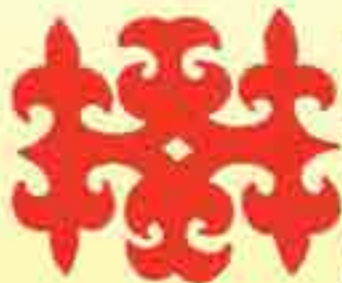
КИМ КЮЧЛЮ?

Егюз бара барды да, бузгъа жагъылды.

- Эй, буз, не кючлюсе!
- Кючлю болсам, кесими коннгеми зритирик эдим?
- Ай, кон, не кючлюсе!
- Кючлю болсам, булутхамы кирлик эдим?
- Ай, булут, не кючлюсе!
- Кючлю болсам, жауунму жаудурлукъ эдим?
- Ай, жауун, не кючлюсе!
- Кючлю болсам, кырдыкмы чыгъарлыкъ эдим?
- Ай, кырдык, не кючлюсе!
- Кючлю болсам, кьозулу кьойлагъа отлатырыкмы эдим?
- Ай, кьозулу кьой, не кючлюсе!
- Кючлю болсам, кьозуму кьонакьгъамы сойдурлукъ эдим?
- Ай, кьонакь, не кючлюсе!
- Кючлю болсам, кьамичими чычхангамы ашатырыкъ эдим?
- Ай, чычхан, не кючлюсе!
- Кючлю болсам, кесими киштикгеми алдырлыкъ эдим?
- Ай, киштик, не кючлюсе!
- Айхайда, кючлюме,

Темир таракъ тишлиме,
Гумуланы ачама,
Чычханланы чачама,
Къаймакъ алып къачама!
Сютдю, этди ашауум,
Адамла бла жашауум,
Къуу жастыкьды жатыуум,
Чыгъарама татыуун!

БЕКБАТЫР БЛА КИЧИБАТЫР

(халкъ жомакъ)

Эртте-эртте бир элде Бекбатыр деп бир жигит адам болгъанды. Аны жигитлигин ол элде угъай, башха къоншу элде да билмеген хазна жокъ эди. Бир кюн анга бир он чакълы атлы келип, къонакъгъа тошедиле. Ол аланы ариу кёрюп, адетдеча, жарагъандан сыйлайды. Сора къонакъла мынга келген муратларын айтадыла: излегенлери – аны биргелерине элтип, жылкы сюрдююрге эди. Аланы айтханларына тынгылап, Бекбатыр:

– Да энди мени ол заманларым кетгендиле ансы, аллай ишден къачмаучу эдим. Келигиз, андан эсе мен сизге ол заманымдан бир хапар айтайым, – деп, къонакълагъа хапарын айтып башлайды:

– Бир жол манга бир атлы келип: «Жюр, жылкы сюрюрге барайыкъ», – деди. Атланабыз да, чыгъабыз жолгъа. Эки-юч кюн бара кетип, бир жылкыгъа тубейбиз да, ол жылкыны сюрюп тебирейбиз. Жылкыны сюрюп, узая келгенибизлей, къарап, ызыбыздан къуугъун келгенин кёрдюк. Ол заманда жёнгерим манга: «Энди ол келген жылкыны иесици, аны бла мен кюреширме. Сен а, ол мени хорлай башлагъынчы, тийме», – деп, хазырлана башлады. Ол букъу жууукълаша келип, ичинден бир уллу атлы кёрюндю. Ол, къычырыкъ этип, хайлап, бизге чапды. Мени нёгерим да анга чапды. Кюреш башланды. Мен жёнгерими айтханындан чыгъалмайма, жеримде да чыдаялмайма.

Бир ол тюпге сала, бир аны тюпге сала, кёп кюрешдиле. Ахырында, чыдаялмай, мен, уруп, жауну башын кетердим. Алайда жёнгерим: «Энди муну ызындан жокъларыкъ жокъду, къайгысыз сюрейик», – деди. Алайдан жылкыны сюрюп тебиредик. Келе келип, бир уллу агъачха жеттенибизде, нёгерим: «Энди сен жылкыны юйю-

нге сюр да, башынга жарат», – деди да, мени: «Кимсе?» – деп соргъаныма да жууап бермей, кетип къалды. «Ай, антсызма, мен муну ызын бир ызламай къойсам», – деп, жылкыны да алайда къюп, ызындан тебиредим. Агъач ичи бла юч кюн бла юч кече келдим. Ахырында агъачда бир талагъа чыкъдым. Тала ортасында бир ариу юйню къатында аны аты тагъылып тургъанын кёрдюм. Барып селешгенимде, юйден бир ариу тиширюу чыкъды. Ол тиширюуну ариулугъу кёз къамата эди. «Атдан тюш да, юйге кел», – деди ол. Тюшюп, юйге юрип, ол адамны соргъанымда: «Эшике чыкъгъанды, бусагъат келир», – деп, жууап берди. Андан сора аш этип башлады. Ол да аш эте, мен да ол адам къачан келеди деп, аш бишгинчи турдукъ. Аш бишип, ашны аллыбызгъа салгъанлай: «Сени жёнгеринг мен эдим», – деди къыз. Мен сейирсиндим. Алайда къызгъа: «Манга кел», – дегенимде, къыз ыразылыгъын билдирди. Сора, алайдан чыгып, бизни юйге тебиредик. Чачылып тургъан жылкыны жыйып, сюрюп, юйге келип, кёп жылланы татлы жашайбыз. Ма бу жаш да бизникиди, – деп, бир ариу жашны кёрпюзтюп, хапарын бошады. – Энди мен къарт болгъанма. Жашым сизге нёгерлик этер, – деди дагъыда къарт.

Келгенле, артыкъ ыразы болмасала да, жашны да биргелерине алып, жолгъа чыгып кетедиле. Жашны аты Кичибатыр болады. Кичибатыр онсегиз жыллыкъ жаш эди.

Келе келип, бир жерге жетедиле да: «Былайдан сюрейик», – дейдиле. Кичибатыр, жаш болса да: «Былай жууукъчукъдан сюрюб'а?!» – деп, унамайды. Андан ары, узакъгъа барып, бир жерден жылкы сюредиле. Сюрюп келгенлей, ызларындан жылкыны иеси къуууп жетеди. Аны келгенин кёргенлей, жашны нёгерлери бары да къачып

кетип, кеси къалады. Жылкыны иеси, келип, Кичибатырны кѳргенде:

– Тохта, сен сабийми сюргенсе жылкымы? – деп, сейирсинеди.

Кичибатыр:

– Аны ким сургенин нек сурайса, жаулукъ этген – мен, жаугъа келген – сен, кюрешейки! – деди.

Алайда экиси кюрешип, Кичибатыр аны башын тайдырды. Аны бла, жылкыны сюрюп, юйюне къайтды. Юйге келгенлей:

– Ох-ох! Не бек арыдым! – деди.

Ол заманда атасы анга:

– Ай, сен Ахдемезге къор болгъун! – деди.

– Ахдемез а кимди? – деп сорду жаш.

Атасы Ахдемез ким болганын, къайда жашаганын юйретди да:

– Барсанг, кѳрюрсе, – деди.

Кичибатыр, излей келип, ол элни табады. Атасы айтхан юйге барып, ожакъдан энишге къарайды. Къараса, узунуна бир жаны болмагъан бир уллу адам жатып, бир къызы юсюнден чибинлени къыстай, бир къызы аш ашата, бир къызы уа, ол къапса, ауузун сюрте турганын кѳрюп, сейирсинди. «Бу, ёлюп кетмей, ол къызланы да къыйнап нек турады?» – деп, ачыуланып, башындан атып, садакъ бла урду.

– Бу тынч турмагъан кимди? – деп, Ахдемез, Кичибатырны тартып алып, жастыгыны тюбюне сугъуп къойду.

Сора аны юсюнден унутду. Бир кесекден эсине тошюп, къызларына:

– Аны бери бир чыгъарчыгъыз, – деп, алдырды. – Кимсе? – деп соруп, Бекбатырны жашы болганын билгенде, жияк къучакълады.

Кичибатыр:

– Нек болгъанса былай? – деп

сорганында, Ахдемез хапарын айтды:

– Бир жол, жортуулдан келе тургъанлай, бир жерде бир от жарыкъ кѳрдюм. Къалыр жерим болмагъаны себепли, алайгъа жетип сѳлешгенимде, эмеген чыкъды. Алайда кюрешип, эмеген мени тутду да, шишге сугъуп, биширип башлады. Бише баргъан жерими кесе да ашай, бир жанымы тауусду. Эмеген, бир жанымдан тоюп, барып, жатып жукълагъанлай, кюреше кетип, шишден чыкъдым. Терк окъуна шишни къыздырып, эмегенни жангыз кѳзюне сугъуп, сокъур этдим. Эмеген, туруп: «Ай, сен алай этгенликге, менден къутулмазса!» – деп, эшикни гам жапды. Сора малларын эшикге жибере башлады. Малла алпы бла озганы сайын, эмеген хар бирин къолу бла сылап ётдюре эди. Мен а, аны бир уллу эркени бар эди да, аны къарын тюбюне жабышып, тышына алай къутулгъанма. Ма андан бери бу халлы болуп къалгъанма, – деп, хапарын бошады.

Кичибатыр:

– Энди сени не зат сау этер эди? – дегенде:

– Ол эмегенни этинден биширип, аны жауун жарагъа къуйсагъыз, сау боллукъ эдим, – деди киши.

Кичибатыр, барып, эмегенни ёлтюрюп, аны жауундан алып келди. Жауну эритип, Ахдемезни жарасына къуйгъанлай, ол, алгынча, сау болуп къалды. Ахдемез, сау болуп, жорюй башлагъандан сора, Кичибатыргъа:

– Энди сен мени сау этдинг. Юч къызымдан бирин алып, манга киеу бол, – деди.

Кичибатыр, Ахдемезни гитче къызын да алып, юйдегили-юйюрпю болуп, ашап-жашап къалды.

Къулийланы Къайсын

КЪЫШНЫ ЧЭСГЕРЕМЕ

Чыр-чыр этген тауушну
Эштеме – от жанады.
Тынч, акъ хапары къышны:
Чегемде къар жауады.

Жамычысы къар болуп,
Къарындашым жетеди.
Тылыды эки къолу –
Анам гыржын этеди.

Таукъла, къардан къоркъуп,
Жапмада къалкъыу эте,
Биз къыш учуучу дуркъу
Акъ болгъанды, къар жетип.

Ахшам келир да аууп,
Къаргъа бауурун салыр,
Элибиз башында тау,
Аз кёрюне, агъарыр.

Жолда кеч болуп жетген
Къонакъны хапарларын
Эштеме, къалкъыу эте
От жагъада, мен, арып.

Арып келип, чаначыкъ
Бла кеп-кеп учхандан.
Хапар айта жолоучу,
От жагъада от жана.

Сора къалкъып къалырма,
От да жокъ, хапар да жокъ,
Татлы жукъу алыр да,
Къонакъ да жокъ, къар да жокъ.

Чегемде къар жауады,
От акъырын жанады.
Ол заманда чанам да
Бар эди да, анам да!..

Мусукаланы С.

АЧЕМЕЗНИ КЪОЗУСУ

Къыш эди. Ма андан къоркъа эди Ачемез энди туугъан къара къозучугъу сууукъ болур деп.

– Алпа, кел, бучукъну бюгече юйге алайыкъ, ёссе, артха келтирирбиз, – деди ол.

Алпа ышарды да, жашчыкъгъа, аны къоюнунда къозугъа да къарай:

– Къоркъма, жашым, анасы къозусун юшютмез, – деди. – Халжарыбыз сен суннганча сууукъ туйюлдю.

– Хайыуан дегенинг бек сакъ болады баласына, – деп къошду тауукъларына аш ата тургъан ынна да.

Ачемезни къозусу уа, алай гитчечик болгъанлыкъгъа, хыличи кёре адим. Эрттенликде ынна ийнекни сауаргъа киргенлей, халжардан чабып чыкъды да, бурууну къангалары кенгирек тургъан жери бла чыгъып, юй артына келди. Биринчи ол парийни къатына барды. Парий анга артыкъ уллу эс бурмады, къозу бизники болгъаны ючюн болур эди. Ол хар нени да биледи. Аны къой, ючюк юргенде, артха бурулуп, анга бир къарап къойду. Билмейме, тохта дегенлигиме болур эди, ючюк да андан ары юрюп корешмедим.

Андан сора ючюк къызыл хоразгъа жанлады. Къызыл хораз ыннаны ёхтемплигиди. Хораз анга бир кере тюр-

слеп къарады да, андан ары, къыт-къыт эте, уллу-уллу атлап, къоншу бахчагъа кириучю тешигинде тас болду. Тауукъла, не чёплей тура эселе да жерде, хар чёплегенлери сайын, боюнларын къынгыр этип, ол минчакъ кёзюклери бла къозугъа къарап турдула. Къозу уа бахчадан арбазгъа чыгъып кетди.

Аны алайда кёрюп, Ачемез къоюнуна алды, башчыгъын, сыртчыгъын сылады, къашыды, сора: «Минигиз манга!» – деп, тёзалмай, тиер-тиймез жухун ары-бери бура тургъан чанасын тартып, юй аллы сыртчыкъгъа чыкъды. Андан энишге уа къозучугъу бла бирге учаргъа хазырлана, аны къатапа къулакъчыгъына:

– Къарачыкъ, къарап тур, къалай учсакъ да! – деп, чанасын бошлады.

«Зуу!» – деп келип, ала сырт этегинде тохтагъанда, Ачемез къозусуна:

– Жаратдынг да чана бла учханны? – деп, кюлдю. – Энди кёп уча турлукъбуз. Къар эригинчиге.

Къозу, уллу къара кёзюклери бла къарай келип, жашчыкъны бармагъын эмип башлады.

– Да сен а ач болуп тураса да! – деп, жашчыкъ къозуну анасына элтип барса, ынна уа, сют челегин да алай салып, халжар аллында сюелип:

– Не иги болду бучукъну табып келгенинг ансы, анасы асыры макъыргъандан, жоорегими эритди, – деп, къозуну табылгъанына къууанды.

Ачемез къозуну къойлагъа бошлагъанлай, анасы – баласына, къозу уа анасына чалдыла, кеслери ангылагъан

тилде кьюуана, макъыра. Аны кёрюп тургъан ынна туудугъуна:

– Ачемез, жашым, атанга, аппанга да ненча айтама бу төгөрөкде буруулары тешиклерине бир къарагъыз деп. Бири – ишдөн, бири ныгъышдан бошамайды. Къозу да андан ажашханды, баям. Шашдырып къоя эди анасын. Ана деген не кыйыңды, – деди ынна, аланы кьюуанып побегенлерине ыразы болуп, атагъа бла аппагъа этген тырманын да жумушатып.

Ана кьой а, анга кысылгъан къозучугъуна башын буруп, хапармы, жомакъмы айта эди:

– Эртте-эртте, мен, сенича, гитчечик болгъанымда, биз узакъда къошда туруучу эдик. Анда аллай кенг жайлыкъла, аллай чууакъ кёк бар эди! Атам бла анам мени бек сюйгендиле. Ма биз – атанг бла мен – сени сюйгенча, – деп, ана кьой мюйюзлю къара кьочхар жубана тургъан жанына къарады. – Бир

кере кече къошда биз тургъан буруу ичине бёрю кирген эди. Бёрю кьойлары, кьозулары да кьанлы жауларыды. Аны эсинге тут. Кечеде аны кёзлери жанып, тишлери уа, бир уллу тишлери, алай кьоркьюулу кьыжылдай эдиле. Атам, мени атам а, сени атанга ушаш, бек къарылулу кьочхар болуучу эди, мюйюзлери да жютю, бурулуп-бурулуп. Ол кьойлары, кьозулары да бир мюйюшге этип, бёрюню аллына кеси сюйген эди. Атам бир ургъанлай, бёрю атам мюйюзлерине илинип, аладан кьутулалмай, адыргы эте тургъанлай, жашчыкны аппасы ушок атдыргъан эди, кёкге айландырып. Нёгерлери кьачхан болур эдиле. Ол бизге тюшген бёрюню уа, эки сюрюючу жаш келип, сенек бла чыгъаргъан эдиле атам мюйюзлеринден. Ма мени аллай жигит атам болуучу эди.

– Мени уа?

– Сени атанг да ушайды анга...

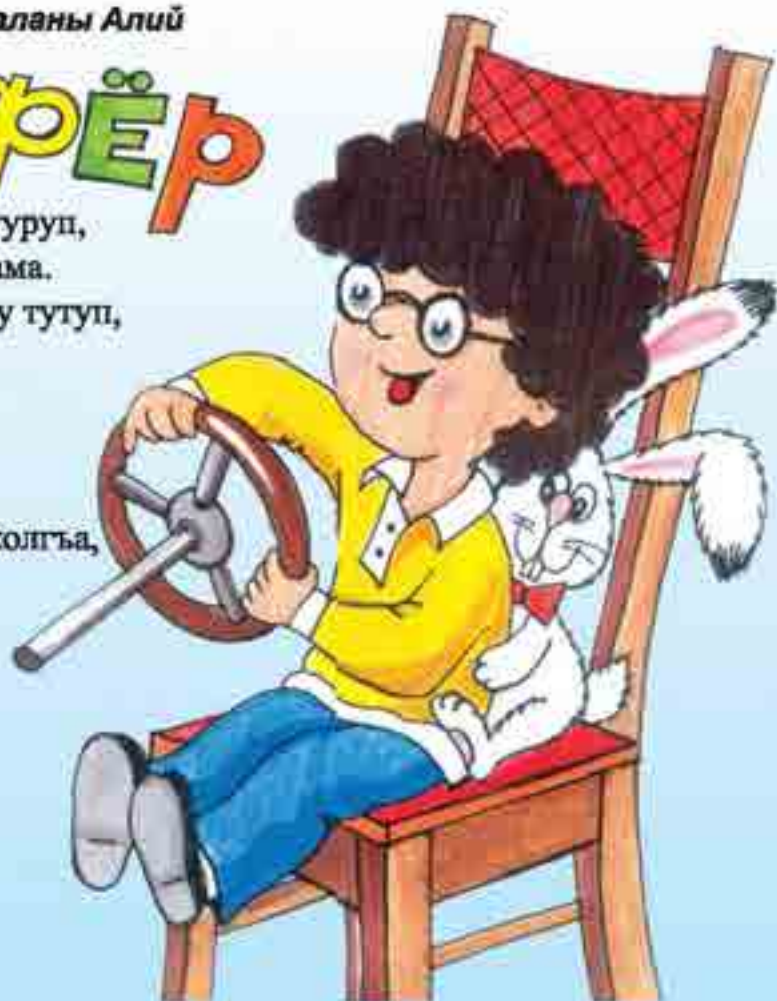
Байзуллаланы Али

ШОФЁР

Мен, шинтикге олтуруп,
Къызыгуланып барама.
Чыккыр кьуршоуну тутуп,
Ары-бери бурама.

Шофёр да – мен,
Мотор да – мен!

Сакъ къараучума жолгъа,
Эй, машинам,
Бар алгъа!

Таулу эр кишини бек сыйлы кийми бёрк болгъанды.

Таулулада эр кишини бек сыйлы кийми бёрк болгъанды. Ол аны жамауатда даражасын кёргозтгенди. Таулу киши бёркню не юйде, не адам жыйылгъан жерде төшмөгенди. Таулу бёрклени не тюрлюлерине да оруслула «папаха» дейдиле. Ол сёз тюрк тилден алыннганды.

Бёрклени барын да къой териден тикгендиле. Таулу бёрклени бек сыйлыларына уа кёрлө бёрк саналгъанды. Ол кеси да къозу териден тигилгенди. Бусагъатлада да сыйлыгъа саналгъан бёркледен бири уа бухар бёркдю. Бухар бёрк да къозу терини бек багъалысындан – каракульнадан тигилгенди. Атына уа алай быллай бёркле биринчи Бухарада тигилгенлери ючюн аталгъанды. Къой териден этилген чырпа бёрк а бек кенг жайылгъан баш кийим болгъанды. Аланы айырмалы узун тюклюлерин ангор къозу териден этгендиле.

Бёрклени алтын бетли тюрлюсюн неда кёк бетлисин жаш адамла жюрютгендиле, аланы къара бетлилерини уа уллайгъан адамлагъа тигилгендиле. Таулу эр кишиле, асыры жарыкъ киерге итинмеселе да, онгнган бетли кийимни уа суймегендиле.

Бизни ата-бабаларыбыз кондюз бир тюрлю бёрк, кече да, «кечеги бёрк» деп, башха бёрк кийгендиле. Кечеги бёркню башы сахтияндан болгъанды, ол кеси да кондюз кийген бёркден алаша эди. Бир-бирде аллай бёркню тегереги бла жасы тюклю тери бардыргъандыла. Къышха уа, жылы болурча, эки жанын да тюклю териден этгендиле. Ол бёрклени атларына *тёпле бёрк* неда *такъыя* дегендиле. Аллай бёрклени уллайгъан адамла кийгендиле.

Кондюз кийген бёркледен бек даражалысы къулакълы бёрк эди. Аллай бёрклени кёп тюрлюсю болгъанды: тегерек бёркле, баш жаны къумач (асламында – къатапа) не сахтиян болгъанла, бийикле, алашаракъла, бийикликлери бла кенгирек бола баргъанла...

Сабийле да энчи бёркле жюрютгендиле. Аланы баш жанлары жон къумачдан неда къатападан болгъанды. Аллай бёрклени окъа тигиу бла, бир тюрлю бир жаныуар сыфатлы комюш оюнчакъла бла омакълагъандыла.

Кавказда кенг белгили бёрк усталагъа къумукълула саналгъандыла.

Абдуллаланы Халимат

Сур. Текуланы Эйнарныды,
3-чю школ.

Сур. Будаковский Дмитрийниди,
18-чи школ.

Сур. Атаккуланы Алинаныды.

Семенланы Зекерия,
тюрк жазыучу

БИЗГЕ КЕЛГЕН КЪАГЪЫТЛАДАН

МЕНИ АТЫМ АХМАТАДЫ

Мени атым Ахматды!
Менден батыр ким барды?
Мен жырлайма, жырлайма,
Бир жуқьдан да къоркъмайма.

Ангылагъан эсегиз,
Къозу коте турама,
Бёрю таууш эштгенлей,
Къачып, жерге бугъама.

Таягъым бард къолумда
Къозуланы къорургъа,
Ары-бери тыяргъа,
Бёрю келсе, уругъа.

Эсгергенлей, уялып,
Ерге къобуп къалама,
Таягъыма таянып,
Тёгерекге къарайма.

Манга къоркъакъ демегиз,
Бёрю къозуй турама,
Бёрю улуп келгенлей,
Алай хыны болама!
2011ж.

САНАУЛА

Санауланы санайыкъ,
Алгъа бирден башлайыкъ.
Бирди бизни бурнубуз,
Эсигизде тутугъуз.

Бешден сора алтыды.
Билмесегиз, жарсыйды.
Кёлююзде тутугъуз,
Атын айта туругъуз.

Тогъай этип ёргеде,
Чыбыкъ тартсакъ тёбеннге,
Тогъуз этип къоябыз,
Санауланы бошайбыз.

Бир кетгенлей, келгенди:
«Мен экиме!» – дегенди,
Бетибизге къонганды,
Къашла, кёзле болганды.

Энди келген жетиди.
Алты андан кичиди,
Аны барлыкъ жолунда
Сегиз барды аллында.

Ноль дейдиле атыма.
«Кел, – дейдиле, – къатыма».
Мен болмагъан санаула –
Жарамагъан къалаула.

От жагъагъа барайыкъ,
Ючаякъгъа къарайыкъ,
Аякъларын санайыкъ,
Ючною алай табайыкъ.

Къарачыгъыз сегизге –
Тогъайлары эгизге!
Бири – тюгде олтуруп,
Бири – тёрде къубулуп.

2014 ж

Тёртню излей келгенбиз,
Китаплада кёргенбиз,
Чалыракъла кёпдюле,
Мюйюшле уа тёртдюле.

Къолубузда бармакъла –
Уллу, гитче къарнашла.
Санаулары беш болуп,
Бир бирине баш болуп.

Гадийланы Зоя

ЭЛИМЕ

Жашнайса, элим, ёсөсө, журтум,
Санга кьууана турама,
Бийик тауларынг, гара сууларынг –
Сеңден ариу жокь сунама.

Хар кондон жашнап, ёсюп барады
Аталарыбызны жери.
Келелле кёплө, сөйюп, узакьдан,
Сени кёребиз деп, бери.

Жигит жашларынг, алчы кьызларынг
Атынгы ариу айтдыра,
Алтын будайла сабанларынгда
Салкьын аяада кьалтырай.

Жигит жашларынг кёп болгъандыла, –
Намыс да, сый да алгъанла,
Ата журт ючюн, туугъан эл ючюн,
Кёп кьыйыныларын салгъанла.

Тёрт да орденли Кьабарты-Малкьар,
Жашна сен, голле чакьгъанлай,
Жюз-минг жылланы таза сууларынг
Турсунла сени саркьгъанлай.

Абдуллаланы Марина

КЪУУУТ

Сабийле, мен сизге кьууутну юсюн-ден айтыргъа сюеме. Кьууут таулуланы эрттегили, бурун заманладан келген ашларыды. Ол кьарыулу эм татыулу ашладан бирине саналады. Таулу халкьыбызда аны кьартла да, жашла да бек сөйгендиле. Кьууутну тюрлю-тюрлю мирзеуден этгендиле: арпадан, нартохден, будайдан, кьара пиринчден (гречка), андан сора да кьатхан кертмеден эм кьатхан лёкьудан. Мирзеуню отда кьууургъандан сора, тирменде ууакь этгендиле. Тау элдеде хар юйде да кьууутну кёп этип, кьургъакь жерде сакьлагъандыла. Уугъа, жортуулгъа, узакь жолгъа, кьошха баргъанда да, кьууутну биргелерине жорютгендиле.

Таулу сабийчикле да кьууутну бек сөйгендиле. Асламысы татлы айран бла кьатышдырып ашап болгъандыла. Айрандан сора да кьууутну сют бла, хуплеги бла, чайкьалгъан айран бла, бал бла, тузлукь бла, боза бла, шор-

па бла да кьатышдырып ашагъандыла. Кьууут кьошуп, ачхыл (бозагъа ушагъан суусал), айран суусал, тюрлю-тюрлю гумул этгендиле. Кертме бла лёкьу кьууутну уа, бал бла кьатышдырып, дарман орунуна ашагъандыла. Кьууутдан татлы халыуа да этгендиле. Сизнича сабийлени бек ыразы этген а кьууут басханла болгъандыла.

Кьууут басхан этер ючюн бу затла керекдиле: кьууут – 200 г, сют неда сютбаш – 100 г, сары жау – 1–2 уллу кьашыкь, бал, шекер ун.

Жылы сютню неда сютбашны бал бла кьатышдырыгъыз. Кьууутну терен табакьгъа кьуюп, жау салыгъыз, бал бла кьатышхан сютню кьошугъуз, иги кьатышдырыгъыз. Сора кьопларыгъыз бла токалчыкьла этигиз. Токалчыкьланы юсюне, ариу болурча, шекер ун себигиз. Токалчыкьла бла тепсиге чай неда татлы суу беригиз. Аш татлы болсун!

Суратла Трамланы Лейляныдыла,
18-чи школ.

Сур. Кажаров Элдарныды.

Жарашдыргъан
Къонакъланы Алёнады,
18-чи школ.

ЭЛБЕРЛЕ

Бозду, бозду ол – бёрю тюйюлдю,
Узункюлакъды – къоян тюйюлдю,
Туякълыды – ат а тюйюлдю.

(:жөтө)

Къарады – къаргъа уа тюйюлдю,
Мюйюзлюдю – бугъа уа тюйюлдю,
Къанатлыды – чыпчыгъ а тюйюлдю.

(:члөжгичмөчл өвөчү)

Эки къарындаш – жолоучу,
Хар кимге да жолугъуучу,
Бири келсе: «Жат!» – дейди,
Бири келсе: «Къоп!» – дейди.

(:ногъ өгъ пү)

Тюпкю тонум юсюмде,
Чөгетледе жашайма,
Къарт эмен бутакълада
Чертлеуюкле ашайма.

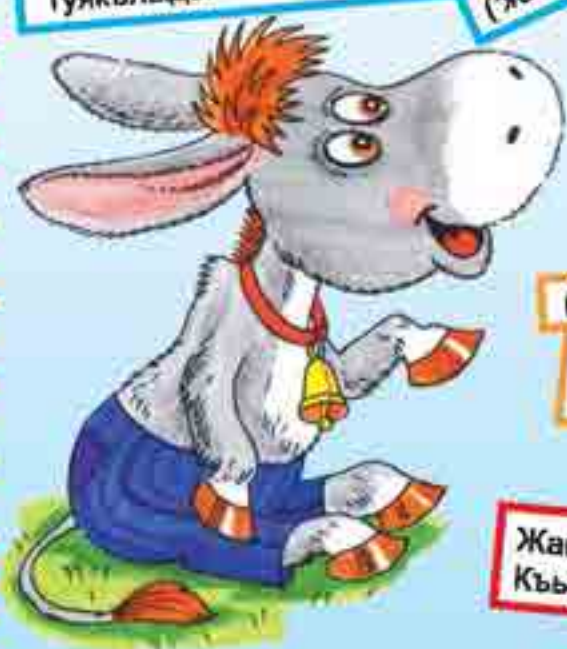
(:нөүдө)

(:дшүчгүж)

Жалауланы жалар,
Чынгылладан къарар.

Жай ауур бола,
Къыш жөнгил бола.

(:өнөү)

КЕЛИГИЗ, БИР КЮЛЕЙИК!

Устаз, Солтанны орус адабиятдан жукъ билмегенине сейир эте:

– Сен Пушкинни билемисе? – деп сорады.

– Угъай, – дейди ол арсарлы.

– Лермонтовну уа?

Жашчыкъ инбашларын жыйырады.

– Гогольну уа? Чеховну уа? – деп, устаз, сейирге къалып, санайды.

Бираз эс жыйгъан окъуучу:

– Сиз а билемисиз бизни Зулкъарнийни, Разият Аслановна? Ачемезни уа? – дейди.

– Айтыргъа къалсакъ, ала да хорлатырыкъ туююлдюле ол сиз санагъанлагъа. Бир да къоркъутмагъыз ала бла мени! – деп, терезеге къарайды.

Бизни тийреде Ахматны ётюрюк айтыучу къылыгъы болгъанын кёпле биледиле. Алай ол алыкъа гитчечикди да, ёссе, тюзелир деп, кюлюп къоядыла. Бир кон Ахмат анасына:

– Анам, школда манга: «Сен ётюрюкчюсе!» – деп къоймайдыла. Бёк жаныма тиедиле. Нек айтадыла алай? – деп сорады.

Анасы, аз-маз ышарып:

– Сен алыкъа школгъа жорюмейсе сора, къайдан билесе анда санга ким не айтханын? Ары жорюй башласанг а эки жылдан, бир Аллах айтхан болур, – деп, ётюрюкчю жашчыгъыны башын сылады.

– Мени ненча сомум болгъанын билсенг, – дейди 1-чи классха энди жорюп башлагъан Камал шуёхуна, – жангыз бирин да къоймай, жюзюсюн да санга берип къоярыкъма.

– Сени жюз сомунг барды! – дейди нёгери.

– Къайдан билип къойдунг?! – деп, сейир этёди Камал. – Къарайма да, сен билгич болурса деп турама!

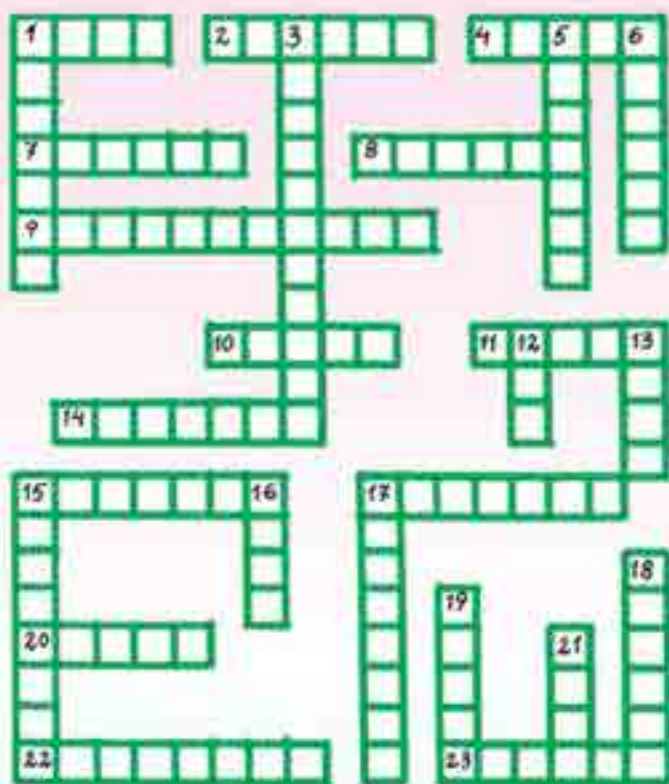
Балаланы Ф.

«Нюр» журналны муну алпында номеринде басмаланган сёзберни жууаплары:

Солдан онганга: 1.Биринчи таулу генерал Шаханланы
 2.Къаты бегитилген къала. 4.Танкист генерал Деллуланы
 7.Махтау сёз. 8.Кёкге учхан зат. 9.Уруш самолёт. 10.Генерал
 Къарчаланы 11.Къыралны бек биринчиден ол къоруулайды.
 14. Генерал Зокаланы 15.Аскерчи усталыкъгъа окъу-
 гъан жаш. 17.Аны бла кёкден тюшедиле. 20.Уруш баргъан жер.
 22.Хорламны ол келтиртеди. 23. Генерал Бабаланы

Таппасханланы М. жарашдыргъанды.

СЁЗБОР

Ёргөден энишге: 1.Къыралны хауа кючлери. 3.Бусагъатда
 жашырын байламлыкны арасыны таматасы генерал Га-
 заланы 5.Солдатла кече къалгъан жер. 6.Бийик аскер
 чын. 12.Эсгерме. 13.Аскер чын. 15.Аскерчини кесин билдир-
 мезге кийген кийими. 16.Аскер машина. 17.Жашырын уруш эт-
 ген адам. 18.Генерал Беппайланы 19.ФСБ-ны генералы
 Аттоланы 21. Тенгиз аскер.

ЭСГЕРТМУ!

Багъалы сабийле, ата-анала! Жазгъан затларыгъызгъа
 төленирик хакъны алып кючюн, сиз «Нюр» журналны бухгал-
 териясына тийишли къагъытланы жиберирге керексиз: пас-
 португъузну, ИНН (налог органладан алыннган къагъыт), пен-
 сия свидетелствогъузну, сберкнижкагъызны копияларын. Бу
 затла сабийледе жокъ эселе, ата-аналаны къагъытлары да
 жарарыкъдыла, сабий туугъанда берилген свидетелствону ко-
 пиясын къошсагъыз.

Евросоюзной литературно-
 художественной
 журнал для детей
 «НЮР» («Свет») № 2 – 2015 г.

Выходит
 с января 1982 года

На българском языке

Учредител:
 Госком КБР по печати и массовым
 коммуникациям – издатель,
 Общественная организация «Союз
 писателей КБР».

Главный редактор
 С.МУСУКАЕВА

Редакторы:
 Л. ЖАБЕЛОВА
 Л. ДЖАНГУРАЗОВА
 Р. БОТТАЕВА
 М. ТАБАКСОВ
 Р. ШАБАЕВА

Художественный редактор
 Л. ПАРОВЕВА

Рис. Л. Паровой

Свидетельство о регистрации
 ИИН № ТУ07 - 00102 от 24.12.2014г.
 Управление Федеральной
 службы по надзору в сфере связи,
 информационных технологий и
 массовых коммуникаций по КБР

Подписано в печать

30.01.2015 г

Выход в свет

27.02.2015 г

Формат 60 x 90 1/8

Бумага мелкотканая

Гарнитура литературная

журнальная рублевая

Печать офсетная

Усл. кр.-отт. 8

Усл. печ. л. 2

Уч.-изд. л. 2,7

Тираж 1000 экз.

Заказ 23

Издано 73908

В розницу – цена свободная

Адрес редакции:

360000, г.Нальчик,

ул. Гоголева, 6.

Тел.: 42-37-27;

42-14-19.

Адрес издателя:

360000 г.Нальчик,

пр.Ленина, 5.

Отпечатано

ООО «Тетраграф»

г.Нальчик, ул. Ленина, 33

БИЗ ЛАШКУТАЧЫЛАБЫЗ

Малқарланы
Жансурат

Къартлықланы
Марзият

Къалабекланы
Арсен

Акайланы
Азиза

Жапұланы
Альберт

Малқарланы
Айсурат

Мечукаланы
Висхан

Хубуланы
Руслан

Къаракъызланы
Жамшя

Курданланы
Рашид

